

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.42>

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ СЛУЖБОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Чепурна Т.В.,
аспірант кафедри
криміналістики навчально-наукового
інституту права та психології,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0009-0004-1905-7012

Чепурна Т.В. Способи вчинення службових кримінальних правопорушень працівниками правоохоронних органів.

Стаття присвячена дослідженню криміналістичних особливостей способів вчинення службових кримінальних правопорушень працівниками правоохоронних органів. З огляду на наведене, сформувано та розкрито загальні підходи до трактування змісту способу вчинення кримінальних правопорушень. Констатовано, що спосіб учинення досліджуваних кримінальних правопорушень є цілісною, складною, динамічною системою дій, яка охоплює способи підготовки, способи вчинення та способи приховування кримінальних правопорушень. З урахуванням судово-слідчої практики у статті сформувано та розкрито типові механізми дій осіб на різних етапах протиправної діяльності, а також їх характер, особливості. У цьому контексті визначено, що способи підготовки за своїм змістом покликані забезпечити подальшу реалізацію протиправних дій шляхом створення відповідних умов та усунення небажаних перешкод. Особливої уваги приділено способам приховування досліджуваних кримінальних правопорушень, розкрито їх зміст та спрямованість. Зауважено, що відповідні дії зорієнтовані на підміну фактів, дискредитацію сторони обвинувачення та підлаштування обставин, за яких особа може уникнути кримінальної відповідальності та протидію розслідуванню.

Закцентовано увагу, що способи вчинення таких правопорушень мають ознаки злочинних технологій, обумовлені службовими повноваженнями чи владою особи, почасти є замаскованими. На їх вибір впливає наявність різних факторів, зокрема, обізнаність суб'єкта про форми, методи розслідування, наявність корумпованих зв'язків, можливості вчинення протиправних дій у співучасті тощо.

Запропоновано систематизацію способів вчинення відповідно до видів досліджуваної категорії кримінальних правопорушень з огляду на найбільш характерні з практичної точки зору форми їх прояву. У зв'язку із чим, виділено та описано групи способів перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, службового підроблення, службової недбалості та які пов'язані з неправомірною вигодою. Підкреслено, що способи таких правопорушень вдало інтегруються із сучасними механізмами людської діяльності, внаслідок чого протиправні прийоми удосконалюються новими формами.

Ключові слова: службові кримінальні правопорушення, працівники правоохоронних органів, криміналістична характеристика, спосіб підготовки, спосіб вчинення, спосіб приховування.

Chepurna T.V. Methods of committing official criminal offenses by law enforcement officers.

The article is devoted to the study of the forensic features of the methods of committing official criminal offenses by law enforcement officers. In view of the above, general approaches to interpreting the content of the method of committing criminal offenses have been formed and disclosed. It has been stated that the method of committing the investigated criminal offenses is a holistic, complex, dynamic system of actions, which includes methods of preparation, methods of committing and methods of concealing criminal offenses. Taking into account judicial and investigative practice, the article has formed and disclosed typical mechanisms of actions of individuals at different stages of illegal activity, as well as their nature and features. In this context, it has been determined that the methods of preparation by their content are designed to ensure the further implementation of illegal actions by creating appropriate conditions and eliminating undesirable obstacles. Special attention is paid to the methods of concealing the investigated criminal offenses, their content and focus have been disclosed. It is noted that the corresponding actions are aimed at changing the facts, discrediting the prosecution and arranging circumstances under which a person can avoid criminal liability and counteract the investigation.

It is emphasized that the methods of committing such offenses have signs of criminal technologies, are determined by the official powers or authority of the person, are partly disguised. Their choice

is influenced by the presence of various factors, in particular, the subject's awareness of the forms, methods of investigation, the presence of corrupt connections, the possibility of committing illegal actions in complicity, etc.

It is proposed to systematize the methods of committing according to the types of the investigated category of criminal offenses, taking into account the most characteristic forms of their manifestation from a practical point of view. In this regard, groups of methods of exceeding authority or official powers by an employee of a law enforcement agency, official forgery, official negligence and those associated with unlawful gain are highlighted and described. It is emphasized that the methods of such offenses are successfully integrated with modern mechanisms of human activity, as a result of which illegal methods are improved with new forms.

Key words: official criminal offenses, law enforcement officers, forensic characteristics, method of preparation, method of commission, method of concealment.

Постановка проблеми. Девіантна поведінка посадових осіб правоохоронних органів з ознаками суспільно небезпечного діяння несе особливу підвищену небезпеку та викликає широкий суспільний резонанс [1, 205–206], а тому встановлення фактів таких протиправних діянь та осіб, які їх вчинили, вимагає ретельного з'ясування всіх обставин події.

Встановлено, що з практичної точки зору, значна частина відомостей, які отримуються під час розслідування службових кримінальних правопорушень, суб'єктами яких є працівники правоохоронних органів, пов'язані із способами їх вчинення.

Так, спосіб учинення охоплює не лише дії, що безпосередньо належать до обставин, які входять до предмету доказування, а й інші дії, які мають процесуальне чи орієнтуюче значення для правильного вирішення кримінального провадження. Завдяки таким діям можуть бути встановлені проміжні факти, які надалі здатні виступати побічними доказами або навіть сформувати систему достовірних доказів вини підозрюваного [2, с. 194].

У цьому практичному аспекті актуальність дослідження способу вчинення таких кримінальних правопорушень зумовлюється необхідністю виділення типових моделей поведінки та можливих схем дій правопорушника, які б служили орієнтиром для ефективного вибору тактики проведення слідчих (розшукових) дій, висунення об'єктивних версій, а також для з'ясування/перевірки інших обставин вчинення кримінального правопорушення.

Аналіз наукових джерел свідчить, що дослідники переважно розглядали окремі службові кримінальні правопорушення або їх групи крізь призму конкретних суб'єктів правопорушення чи без урахування особливостей особи правопорушника взагалі. Водночас бракує комплексних, науково обґрунтованих узагальнень способів учинення службових кримінальних правопорушень, скоєних працівниками правоохоронних органів, які б у повному обсязі та об'єктивно розкривали їх характерні особливості.

Мета дослідження. Проведення аналізу способів вчинення службових кримінальних правопорушень працівниками правоохоронних органів, здійснення систематизації таких способів відповідно до видів досліджуваної категорії кримінальних правопорушень з огляду на найбільш характерні їх форми.

Стан опрацювання проблематики. У криміналістичній літературі дослідженню способу вчинення кримінальних правопорушень приділено значної уваги, що сприяло формуванню широкої теоретичної бази знань про його сутність. На специфіку вказаного елемента криміналістичної характеристики, його зміст та значення вказували у своїх наукових працях С.М. Зав'ялов, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, В.В. Пясковський, І.В. Гора, М.В. Салтевський, В.В. Тищенко, В.Ю. Шепітько та інші. Особливості способу вчинення службових кримінальних правопорушень, у тому числі певних їх видів, вивчали, зокрема, О.В. Пчеліна, О.І. Ромців, Д.А. Бондаренко, С.С. Чернявський, М.І. Хавронюк та інші.

Водночас способи вчинення службових кримінальних правопорушень працівниками правоохоронних органів у криміналістичній літературі досліджено вибірково.

Виклад основного матеріалу. Визначивши спосіб учинення як обов'язковий елемент, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні в структурі події кримінального правопорушення [3], законодавець підкреслив його особливу пізнавальну цінність для ефективного розслідування та встановлення всіх обставин кримінального правопорушення.

Для розслідування кримінальних правопорушень змістова конструкція способу вчинення кримінального правопорушення є важливою з позиції слідоутворюючого елемента, який спроможний охарактеризувати протиправну діяльність.

Так, кожному способу кримінального правопорушення відповідає певна сукупність слідів. Аналізуючи той або інший спосіб вчинення кримінального правопорушення, можна заздалегідь уявити

собі, де й які сліди можуть бути залишені, і навпаки, відштовхуючись від знайдених слідів, можна уявити собі спосіб та інші обставини злочину [4, с. 24].

Спосіб учинення кримінального правопорушення розглядається як один з найважливіших елементів структури криміналістичної характеристики і є джерелом даних про якісну сторону кримінально караного поведінки правопорушників [5, с. 410], виступає закономірним явищем виникнення доказової інформації [6, с. 424] та є центральним елементом у механізмі кримінальної протиправної поведінки [7, с. 11].

С.М. Зав'ялов, досліджуючи проблеми вивчення способу вчинення кримінального правопорушення, констатує, що спосіб учинення кримінального правопорушення це цілісна структура поведінки, що є певною системою. Як і будь-яка система, що має певну структуру, спосіб учинення кримінального правопорушення утворюється із взаємопов'язаних елементів, актів поведінки, спрямованих на підготовку, вчинення та приховування кримінального правопорушення. Спосіб учинення кримінального правопорушення визначається як система взаємопов'язаних, спрямованих на досягнення мети кримінального правопорушення, дій суб'єкта (або утримання від них), які вчиняються в певній послідовності, із застосуванням різних знарядь і засобів [8, с. 7].

А.Ф. Волобуєв є солідарним з тими науковцями, які до компонентів способу вчинення кримінального правопорушення відносить знаряддя (засоби), що використовуються суб'єктом під час вчинення ним певних дій [9, с. 22–32], а М.В. Салтевський, у свою чергу, зауважує, що знаряддя взаємопов'язані з діями і залишають сліди відображення, які характеризують дії особи та описують структуру способу вчинення кримінального правопорушення як комплекс речових, діючих і просторово-часових компонентів, пов'язаних функціонально [6, с. 425–426].

На думку В.В. Пяковського, спосіб учинення злочину – це не елементарна сукупність вольових дій, а закономірно визначена, структурована система поведінки суб'єкта, спрямована на підготовку, учинення та приховування кримінального правопорушення [10, с. 37].

З цієї позиції цілком логічно, що спосіб учинення працівниками правоохоронних органів службових кримінальних правопорушень описується з урахуванням традиційної моделі, що включає такі структурні елементи як: спосіб підготовки, спосіб учинення та спосіб приховування.

Спосіб підготовки для службових кримінальних правопорушень, суб'єктами яких є працівники правоохоронних органів вирізняється специфічними рисами з огляду на сам суб'єкт правопорушення та його обізнаність з формами, методами розслідування і можливостями застосування корумпованих зв'язків.

До таких способів слід віднести:

- вивчення положень нормативно-правових актів на предмет наявності повноважень щодо вчинення конкретних дій/утримання від них;
- обрання предмету протиправного посягання;
- підбір можливих співучасників, а також інших осіб, які сприятимуть вчиненню правопорушення або забезпечать корупційні зав'язки;
- встановлення активної комунікації між співучасниками, іншими особами (колегами, спеціалістами, друзями) щодо предмету посягання, можливостей доступу до засобів, знарядь та їх використання, місць зустрічей тощо;
- моделювання поведінки співучасників, у тому числі, обговорення форм комунікації між ними та іншими незацікавленими особами; визначення неформальних способів обміну інформацією (використання умовних сигналів, жестів, слів);
- окреслення максимально можливих схем дій відступу, створення алібі, знищення/приховування предмету посягання, обрання маршруту руху;
- визначення та підготовка місця, знарядь, засобів правопорушення та усунення перешкод (виготовлення бланків документів, відключення камер відеоспостереження/боді-камер, викрадення ключів, вибір транспортного засобу, видання наказів про ротацію, укладення цивільно-правових договорів про виконання робіт/надання послуг);
- передбачення можливостей викриття протиправної діяльності та проведення, у зв'язку із цим, негласні слідчі (розшукові) дії, у разі вчинення дій під контролем правоохоронних органів.

Вказані дії можуть займати тривалий проміжок часу, оскільки передбачають проведення низки заходів для досягнення бажаних результатів. На цій стадії для досягнення конкретних цілей з підготовки можливе вчинення інших кримінальних правопорушень.

Важливо, що у таких кримінальних правопорушеннях суб'єкти завжди передбачають можливу посткримінальну поведінку у разі викриття їх протиправної діяльності. З огляду на це, можуть вчинятися дії, спрямовані на створення умов для спотворення доказів чи їх фальсифікації.

Таким чином, спосіб підготовки у досліджуваній категорії кримінальних правопорушень, характеризується активними діями, що за своєю сутністю визначає «тактику» подальших протиправних дій.

Етап безпосереднього вчинення кримінальних правопорушень, учинених працівниками правоохоронних органів у сфері службової діяльності, становить сукупність методів та прийомів незаконного використання, зловживання, перевищення або іншого порушення службових повноважень у сфері правоохоронної діяльності або у сфері організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських повноважень працівниками правоохоронних органів, спрямованих на досягнення протиправного результату, який, зазвичай, передбачає отримання безпосереднього чи опосередкованого майнового або особистого інтересу для працівника правоохоронного органу або інших осіб [11, с. 370].

Способи вчинення такої категорії кримінальних правопорушень проявляються активними послідовними діями, носять прихований характер, зазвичай спрямовані на імітацію правомірної діяльності.

Для них властиве поєднання вчинення кількох протиправних діянь як виключно службових так і в сукупності із загально кримінальними (наприклад, ст.ст. 365, 162, 396 КК України; ст.ст. 368, 366 КК України). У таких випадках для досягнення злочинних цілей суб'єкт вчиняє ряд кримінально караних діянь, які в сукупності відображають ускладнену модель протиправної поведінки, та набувають ознак злочинних технологій.

Слід зауважити, що кримінальні правопорушення, пов'язані із застосуванням злочинних технологій, майже завжди вчиняються групою осіб, до складу якої у більшості випадків входять як діючі, так і колишні працівники правоохоронних органів. Такий суб'єктний склад істотно розширює можливості для вибору способів учинення злочину та формує в його учасників ілюзорне відчуття впевненості у безперешкодній реалізації злочинного задуму.

У протиправній діяльності зловмисниками широко використовуються сучасні цифрові засоби й технології зв'язку, електронні платіжні системи, можливості Інтернет-сервісів, що забезпечують анонімізацію особи у цифровому просторі, залишаючи, при цьому, складні для виявлення й дослідження слідчим та спеціалістами й експертами цифрові сліди [12, с. 88].

У цьому контексті способи вчинення досліджуваної категорії кримінальних правопорушень слід розглядати як динамічну структуру, оскільки постійне вдосконалення та розвиток людської діяльності створює додаткові можливості їх вдосконалення. Як наслідок, новації призводять до появи нових знарядь вчинення кримінальних правопорушень, розширюють форми та характер протиправних діянь, формуючи нові шляхи доступу до предмету протиправного посягання (наприклад, здійснення обміну інформацією між правопорушниками через захищені системи мобільного зв'язку, одержання неправомірної вигоди безготівковим способом за допомогою електронних міжнародних платіжних систем, криптовалютою тощо).

Якщо розглядати способи учинення працівниками правоохоронних органів окремих видів службових кримінальних правопорушень, доцільно зосередитися на їх найбільш характерних формах та систематизувати їх відповідно до видів досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

1. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України):

– дії, що не пов'язані з насильством:

а) фальсифікація матеріалів дослідчої перевірки з метою покращення показників у роботі (наприклад, безпідставне затримання особи та підкидання особі наркотичних засобів);

б) приховування кримінальних правопорушень;

в) навмисне зменшення кількості доказів з метою закриття кримінального провадження та не притягнення винних до відповідальності;

г) незаконне проведення слідчих (розшукових) дій (наприклад, проникнення без рішення суду та без дозволу власника до будинку та приміщень господарського призначення, де безпідставно, без участі понятих проведено обшук);

д) приховування речових доказів (наприклад, здійснення виїмки документів та приховування їх, що унеможливило проведення ревізій);

е) перешкоджання здійсненню громадянами та організаціями своїх законних прав та інтересів шляхом надання усних та письмових розпоряджень;

є) збирання матеріальних цінностей у підлеглих з використанням повноважень керівників тощо [13, с. 112];

– дії, що пов'язані з насильством (фізичним або психологічним):

а) залякування, шантаж, нанесення ударів, заламування рук, знущання;

б) тривале позбавлення людини їжі, води або тепла;

в) насильне утримання потерпілого в певному місці;

г) неправомірне застосування зброї або спеціальних засобів;

д) погроза застосування насильства.

2. Службове підроблення (ст. 366 КК України):

– *підробка письмових документів:*

а) матеріалів про вчинення адміністративних правопорушень (протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пояснень осіб, протоколів адміністративного затримання), зокрема внесення недостовірних даних про подію та осіб, підробка підписів інших осіб, написання недостовірного тексту чи окремих слів;

б) матеріалів кримінальних проваджень (протоколів допиту, виконання вимог ст. 290 КПК України, затримання особи), зокрема складання протоколів із фіксуванням відомостей, що не відповідають дійсності, підробка підписів учасників процесуальної дії;

в) дозволів, облікових даних, інших документів (внесення недостовірних даних до дозволів на зберігання зброї);

– *підробка електронних документів:* внесення неправдивих даних до електронних журналів автоматизованої системи митного оформлення тощо.

3. Службова недбалість (ст. 367 КК України):

– *дії, що пов'язані з реалізацією повноважень під час здійснення кримінального провадження, оперативно-розшукової діяльності, виконання покарань і попереднього ув'язнення, а також у зв'язку із реалізацією функцій у справах про адміністративні правопорушення та охорони правопорядку:*

а) бездіяльність під час здійснення охорони затриманих, взятих під варту, засуджених;

б) втрата речових доказів, вилученого майна;

в) неналежне реагування працівника поліції на виявлений факт правопорушення тощо;

– *дії, що пов'язані з реалізацією інших функцій:*

а) недбале виконання керівником свої обов'язків, внаслідок чого особа, яка була працевлаштована, не з'являлася на роботу;

б) виконання ув'язненими робіт без укладення договорів;

в) невиконання/неналежне виконання працівником податкового органу обов'язків, що спричинило несплату/сплату не в повній мірі податкових зобов'язань;

г) неналежне забезпечення працівником податкового органу контрольних повноважень, що стало наслідком ліквідації підприємства із борговими зобов'язаннями;

д) видача ліцензій за відсутності на те належних документів;

е) неналежне здійснення митного оформлення, що потягло ухилення/зниження митних платежів, незаконний імпорт продукції;

ж) допущення незаконної порубки дерев тощо.

4. Кримінальні правопорушення, пов'язані з неправомірною вигодою (ст.ст. 364, 368, 369², 370 КК України):

– *у завуальованій формі, тобто під виглядом:*

а) укладення законної угоди;

б) оплати послуг, різного характеру консультацій, експертизи тощо [14];

в) подарунка на день народження;

г) надання путівки без сплати її вартості;

д) погашення боргу;

е) отримання кредиту;

є) отримання спадщини;

ж) виконання робіт (без оплати) тощо;

– *у відкритій формі* – передача-одержання предмета неправомірної вигоди безпосередньо «з рук у руки», поштовим відправленням, перерахування грошових коштів на поточні рахунки в банках, через третіх осіб [15, с. 266].

Що ж стосується *способів приховування* кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, то останні можуть вчинятися як на стадії підготовки, так і під час безпосереднього їх вчинення або ж відразу після вчинення [16, с. 215] та спрямовані на спотворення чи знищення криміналістично значущої інформації.

Важливо, що способи приховування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень за своїм характером можуть бути спрямовані на:

– приховування події кримінального правопорушення, причетності до неї особи (наприклад, одержання неправомірної вигоди імітується як повернення боргу; перевищення повноважень – як застосування пропорційних превентивних заходів);

– приховування предмета кримінального правопорушення (наприклад, знищення неправомірної вигоди до її виявлення);

– знищення слідів, знарядь, засобів кримінального правопорушення (стирання відбитків пальців рук, видалення телефонної переписки).

При цьому такі способи можуть мати ознаки:

- кримінально караних діянь (наприклад, завідомо неправдиві показання свідка (ст. 384 КК України), примушування свідка до відмови від давання показань (ст. 386 КК України);
- адміністративних правопорушень (наприклад, злісне ухилення від явки в суд (ст. 185³ КУпАП), до органів досудового розслідування (ст. 185⁴ КУпАП);
- дисциплінарних проступків (наприклад, відключення боді-камер, що унеможлиблює фіксування події правопорушення);
- порушення обов'язків, що тягне застосування заходів забезпечення кримінального провадження (наприклад, неявка свідка за викликом до органу досудового розслідування без поважних причин може мати наслідком застосування грошового стягнення (ст. 139 КПК України) чи приводу (ст. 140–141 КПК України).

Способи приховування, що мають ознаки кримінальних правопорушень, характеризуються високим рівнем латентності, а встановлення таких фактів у юридичній площині вимагає окремого їх розслідування.

Досліджуючи способи приховування злочинів у сфері службової діяльності, С.П. Чичиркіна звертає увагу на такий її вид як дискредитація [17]. У нашому випадку дискредитація може спрямовуватися як щодо сторони обвинувачення (наприклад, нав'язування довіри, прихильності з метою формування позитивного образу правопорушника, відвернення уваги від належних доказів чи висунення хибних версій подій; створення штучних обставин для відводу слідчого, прокурора) так і зібраних нею доказів (наприклад, створення ілюзії наявності істотних порушень вимог закону під час збирання доказів; звернення уваги на особисті негативні риси свідка, факти притягнення його до кримінальної відповідальності тощо).

Висновки. Результати нашого дослідження показують, що способи учинення службових кримінальних правопорушень працівниками правоохоронних органів являють собою цілісну й водночас складну систему дій, яка охоплює етапи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування протиправної діяльності. Вона реалізується із використанням службового становища, корумпованих зв'язків, а також сучасних цифрових технологій.

Систематизація зазначених способів за видами правопорушень створює можливість прогнозувати їх слідову картину, обирати найбільш ефективні тактичні прийоми та забезпечувати належну повноту доказової бази, що у кінцевому підсумку сприяє ефективності розслідування таких кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чепурна Т.В., Пясковський В.В. Актуальність наукового дослідження методики розслідування службових кримінальних правопорушень, учинених працівниками правоохоронних органів. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ: НАВС, 2022. С. 105–107.
2. Чурпіта В.В., Сервецький І.В. Сталість способу вчинення злочину. *Боротьба зі злочинністю: проблеми теорії та практики*. 1996. № 1. С. 183–198. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/14231>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 28.07.2025).
4. Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / Антонов К.В., Сачко О.В., Тертишник В.М., Уваров В.Г. / За заг. ред. В.М. Тертишника. К.: Алерта, 2015. 293 с.
5. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська. [2-ге вид., переробл. і допов.]. Дніпро: «Ліра ЛТД», 2017. 480 с.
6. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2005. 588 с.
7. Весельський В.К., Зав'ялов С.М., Пясковський В.В. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочинів в боротьбі зі злочинністю: навч. посіб. Київ: КНТ, 2009. 160 с.
8. Зав'ялов С.М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2005. 21 с.
9. Волобуєв А.Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2019. 122 с.
10. Пясковський В.В. Спосіб учинення злочину як елемент криміналістичної характеристики насильницьких злочинів проти статевої недоторканості неповнолітніх. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (98). С. 36–46.
11. Кононова В.В. Особливості механізму вчинення кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, працівниками правоохоронних органів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 367–371.

12. Гора І.В., Колесник В.А., Попович І.І. Цифрова криміналістика в забезпеченні діяльності з протидії злочинності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2024. № 68. С. 86–91. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.68.18>.
13. Боднар В. Є. Типові способи перевищення влади або службових повноважень працівниками національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 3. Том 2. С. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-2.17>.
14. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2022 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>.
15. Ромців О.І. Особливості способів вчинення посадових злочинів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 8. С. 264–267.
16. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 562 с
17. Чичиркіна С.П. Способи приховування злочинів у сфері службової діяльності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 1(1). С. 151–158.